

Redovnice u pastoralu suvremene župe.

Primjer Družbe Milosrdnih sestara sv. Križa

JASNA S. KRISTA
MIJATOVIĆ

UDK: 271-055:250
Pregledni članak
Primljeno:
3. listopada 2015.
Prihvaćeno:
30. studenoga 2015.

Sažetak: Za polazišnu točku promišljanja o redovnicama u pastoralu suvremene župe u ovom članku uzima se eklezijalnost posvećenoga života, iz čega proizlazi imperativ integracije redovničkoga apostolata u poslanje partikularne Crkve. Daljnje propitivanje usmjereno je prema djelovanju Milosrdnih sestara sv. Križa u župama. Kako bi se bolje razumjela sadašnja situacija, ponajprije se daje kratak opis početaka rada sestara u župama. Komparacijom povijesnih i današnjih prilika dobiva se uvid u pomake napuštanja, odnosno preuzimanja nekih djelatnosti u okviru župe. Prioritetne točke apostolata Milosrdnih sestara sv. Križa, koje su ujedno i neuralgične točke župnoga pastorala u današnjim prilikama Crkve i društva, izdvojene su kao parametri za podatke o djelovanju sestara u suvremenim župama. Podatci su upotpunjeni i egzemplarnim prikazom situacije u trima župama. Tijekom analize dobivenih podataka ne ulazi se u rasprave oko toga kakav bi model župe bio najprikladniji za današnje vrijeme. Umjesto toga promatra se koliko se u praksi provode definirani prioriteti. Kraj promišljanja nudi nekoliko smjernica za redovnički udio župnoga pastorala u budućnosti pri čemu se, promatrajući djelovanje redovnica kroz prizmu kompleksnosti suradnje sa župnikom i vjernicima laicima, primat daje apostolatu svjedočenja posvećenoga života kao takvoga.

Gljučne riječi: redovnice, karizma, apostolat, Milosrdne sestre sv. Križa, župni pastoral.

Uvod

O župnom pastoralu dosad su ispisane nebrojene stranice, o redovništvu također. Ovih nekoliko stranica htjelo bi spojiti te dvije neiscrpne teme i reći nešto o njihovoj međusobnom odnosu, a o tom zasad i nema baš previše literature. Iako je djelovanje redovnica u župama jedna od rubnih tema u promišljanju pastoralnih teoretičara, tematika je ipak vrlo aktualna. Naime, župni pastoral najrasprostranjeniji je oblik apostolata ženskih redovničkih zajednica

* Mr. sc. Jasna s. Krista
Mijatović, Samostan
Milosrdnih sestara sv.
Križa, Kralja Tomislava 22,
31400 Đakovo, Hrvatska,
kristamijatovic@gmail.com

na ovim prostorima. Aktualnosti teme pridonosi i činjenica da je papa Franjo ovu crkvenu godinu (30. 11. 2014. – 2. 2. 2016.) odlučio obilježiti znakom posvećenoga života. Značajnost tematike nije ništa manja ni kad su u fokusu istraživanja Milosrdne sestre sv. Križa. Nebrojene su župe na kojima su sestre tijekom dugog niza godina djelovale i još uvijek djeluju. Zapisi o tom području rada uglavnom su pohranjeni u kronikama sestarskih zajednica, još uvijek nedovoljno istraženi i nepristupačni široj javnosti. Ovim bi se člankom htjelo pridonijeti boljem osvjetljavanju te tematike.

1. Eklezijalna dimenzija posvećenoga života

Promišljati o posvećenom životu može se uz pomoć različitih perspektiva. Svaka od njih pridonosi boljem razumijevanju elementarnih sastavnica posvećenoga života te pomaže u izgradnji njegova teološkog fundamenta. Jedna od ključnih perspektiva jest eklezijalna, a tiče se promišljanja o mjestu i ulozi redovništva u Crkvi. Promatra li se Crkvu kao hijerarhijski strukturiranu organizaciju, susreće se problem – kamo smjestiti redovništvo?! Između svećeničkoga i laičkoga staleža?! Drugi vatikanski sabor odgovara jasnim – ‘ne’. »Ako se gleda na božansku i hijerarhijsku konstituciju Crkve, taj stalež nije srednji, između svećeničkoga i laičkoga položaja, nego Bog poziva s obje strane neke vjernike da imaju u životu Crkve poseban dar i koriste njezinoj spasiteljskoj misiji svaki na svoj način.«¹ I dalje, kanonski stalež, »koji nastaje preuzimanjem evanđeoskih savjeta, iako ne spada na hijerarhijsko uređenje Crkve, ipak trajno spada na njezin život i svetost« (LG, br. 44). Posvećeni život, čija je specifičnost uprisutnjenje Kristova načina života, nije izolirana i rubna stvarnost, nego se tiče cijele Crkve. Redovništvo je samo srce Crkve, dragocjeni

¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 43, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 72008. (= LG). Ipak, čini se da je tijekom povijesti uvijek postojala svojevrsna poteškoća kako redovništvo pobliže smjestiti u Tijelo Crkve. Usp. J. GELINEAU, *Pastoralna teologija liturgijskih slavja*, KS, Zagreb, 1973., str. 496. »Dosad se u traktatu o Crkvi nije nigdje govorilo o redovništvu. Ja bar nisam pronašao nijedan priručnik u kojem bi se o tom pisalo, premda su mnoge traktate napisali baš sami redovnici. Pa ni u najnovijim pokoncilskim priručnicima nisam imao prilike vidjeti da bi redovnici spadali u sadržaj ekleziologije. A to bi trebalo biti.« (N. M. ROŠČIĆ, Crkvenost redovništva, u: LJ. MARAČIĆ (ur.), *Za bolje svjedočenje evanđelja*. Zbornik radova I. redovničkoga tjedna, V(U)VRPPJ, Zagreb, 1974., str. 153.). Jasnijim definiranjem položaja redovnika u Crkvi nestao bi i mentalitet stvoren unutar samih redovničkih zajednica, ali i izvan njih, koji je redovnike i redovnice držao ‘Crkvom u Crkvi’, ‘zlatnom zalihom’. Redovnici ne smiju biti Crkva u Crkvi, niti kao ‘strano tijelo’, kao neka nepoželjna grupacija. Oni su dio Crkve, Božjega naroda. Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Odgovj u ljudskom dostojanstvu i rast u crkvenosti*, KVRPJ, Zagreb, 1985., str. 54.

dar od Gospodina.² Uloga tog dara u okviru Tijela Kristova jest višestruka; tiče se redovničkoga apostolata, zajedničarskog življenja, poziva na svetost...

Glede apostolata, *Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života* budi u redovnicima svijest da su dužni služiti Crkvi³, a redovnici to revno i vrše. Nemoguće je nabrojati sve oblike apostolskoga djelovanja u kojima se redovničke zajednice, vjerne vlastitog karizmi, zauzimaju za pothvate Crkve na »biblijskom, liturgijskom, dogmatskom, pastoralnom, ekumenskom, misijskom i socijalnom području« (PC, br. 2). Crkvena dimenzija redovništva razvidna je već i u činjenici da je nastanak redovničkih družbi obično usko vezan uz život i potrebe Crkve.

Ipak, iako apostolsko-dobrotvorna djelatnost pripada samoj biti redovničkoga života, ona nije prvotni cilj redovničkoga zavjetovanja. Djelatno se služenje, naime, može vršiti i bez posvećenja koje proizlazi iz redovničkoga zavjetovanja.⁴ Konkretnije, »redovništvo nastaje u Crkvi, iz Crkve i za Crkvu, ali ne u prvom redu zato da 'nešto radi', nego zato da na 'određeni način postoji'!«⁵ Djelotvoran doprinos redovništva za Crkvu i za svijet jest u njegovu specifičnom načinu življenja – u zajedništvu, koje bi trebalo biti takvo da vidljivo očituje otajstvo crkvenoga jedinstva.⁶ No, to nije sve.

Iako je Koncil sve vjernike pozvao na svetost, redovnicima je posebno povjerena zadaća očitovanja svetosti Crkve.⁷ Važno je zapaziti da Crkva tijekom obreda zavjetovanja nad novozavjetovanike zaziva silu Duha Svetoga: »Pošalji u njih Duha svetosti« i »Udijeli im da po ustrajnosti u evanđeoskom savršenstvu uvećaju svetost

² Usp. IVAN PAVAO II., *Vita consecrata. Apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u crkvi i svijetu* (25. III. 1996.), KS, Zagreb, 1996., br. 3 (= VC).

³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Perfectae caritatis. Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života* (28. X. 1965.), br. 5, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, ²1972. (= PC).

⁴ Usp. SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Renovationis causam. Uputa o obnovi formacije za redovnički život* (6. I. 1969.), br. 1, u: V. NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu. Od Drugog vatikanskog sabora do Apostolske pobudnice »Vita consecrata«*, HK(U)VRP, Zagreb, 1997.

⁵ Š. MARASOVIĆ, *Demos ante portas. Crkva u Hrvatskoj pred demokratskim izazovima*, CUS, Split, 2002, str. 312.

⁶ »Crkva je u biti tajna zajedništva. [...] Bratski život ima cilj da odražava dubinu i bogatstvo te tajne.« (VC, br. 41).

⁷ »Kad je riječ o svetosti, onda uvijek razumijevamo da se radi o znaku te svetosti. Redovništvo nije 'institucionalizirana svetost', nego institucionalizirani znak svetosti Crkve.« (N. M. ROŠČIĆ, *Crkvenost redovništva*, u: LJ. MARAČIĆ (ur.), *Za bolje svjedočenje evanđelja*, str. 154.).

Crkve i jačaju moć njezina apostolata⁸. Redovnica, dakle, ne ostvaruje osobnu svetost za sebe nego za Crkvu i još više, ne jača apostolat Crkve apostolatom, nego baš svetošću. »Redovništvu vlastit i prvi oblik apostolata jest svetost. U svetosti se očituje plodnost redovničkoga života.«⁹ Zaista, promatran u tom širem značenju, redovnički apostolat, uz djelatno služenje, obuhvaća i molitvu, svjedočenje i trpljenje. O tom će više govora biti u sljedećem poglavlju.

2. Redovnički apostolat u poslanju partikularne Crkve

Dioba redovničkoga apostolata na četiri 'vrste' (molitva, svjedočenje, trpljenje, služenje) samo je teoretske naravi. Teško je, gotovo nemoguće, apostolat 'razvrstati' jer se sve njegove komponente međusobno nerazdvojivo prožimaju i čine jednu jedinstvenu skladnu cjelinu. Svaki od tih elemenata iznimno je važan te u slučaju slabije zastupljenosti makar jednog od njih, dovodi se u pitanje autentičnost i ostalih triju elementa. To je važno imati na umu kako se apostolat ne bi promatrao samo pod suženim vidikom djelovanja. Redovnice se, naime, u poslanje Crkve ne uključuju samo svojim radom, nego i molitvom i trpljenjem i svjedočenjem. Po tom je redovnički apostolat vjerodostojan.

Vjerodostojnosti apostolata pridonosi i to je li ili nije u skladu s karizmom¹⁰ vlastite ustanove. To je pitanje od krucijalne važnosti u integraciji redovništva u život krajevne Crkve. Naime, crkveno učiteljstvo poziva ustanove posvećenoga života da se trajno ugrađuju u partikularnu Crkvu jer je ona, kako dokument *Mutuae relationes* naznačuje, »onaj povijesni prostor u kojem se neko zvanje realno izražuje i ostvaruje svoj apostolski zadatak«¹¹. Svojevremeno je i papa Ivan Pavao II. poticao redovničke poglavarice: »Složene povijesno-kulturne prilike pokazale su kako je urgentno da redovnice budu dublje prisutne u mjesnoj Crkvi, da sudjeluju u njezinoj pastoralnoj

⁸ Slavljenje redovničkoga zavjetovanja, u: T. MARKIĆ i V. KRAŠ VILLA (ur.), *Nadbiskupijsko savjetovanje. Građa za predsinodske rasprave u zajednicama vjernika*, Tajništvo za pripremu II. sinode Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, 2005., str. 130.

⁹ *Isto*, str. 131.

¹⁰ Karizma je iskustvo Duha koje je posjedovao osnivač/ica i koje je preneseno na ostale članove redovničke ustanove, a sadrži »poseban način življenja u vjernosti i zalaganju prema evanđeoskim savjetima, neki poseban i zbiljski oblik duhovnoga života, određeni oblik apostolata, neko svojstveno iskustvo zajedničkoga života, neko posebno uključivanje u svijet«. (SINODA BISKUPA, *Posvećeni život i njegova zadaća u Crkvi i u svijetu*, KVRP, Zagreb, 1993., br. 16).

¹¹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE INSTITUTE – SVETA KONGREGACIJA ZA BISKUPE, *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi (14. V. 1978.)*, KS, Zagreb, 1979., br. 23.

djelatnosti i u njezinu programiranju.«¹² S druge strane, Učiteljstvo je svjesno da redovničke ustanove pritom u potrebnoj mjeri trebaju čuvati svoju samosvojnost. »Poglavari i članovi neka poslanje i vlastitu djelatnost instituta vjerno čuvaju. Neka ih razborito prilagode potrebama vremena i mjesta.«¹³ Svoju specifičnu djelatnost, zajednice trebaju ljubomorno čuvati jer im je time osigurana i komunitarna dimenzija apostolata što nesumnjivo uvećava uspjeh djelovanja. To je duboka istina; apostolska uspješnost redovničkih zajednica u velikoj mjeri plod je mogućnosti zajedničkoga djelovanja.¹⁴ Prevelika usmjerenost na apostolat pojedinaca postupno bi smanjivala efikasnost zajedničkih napora.¹⁵ Ili, drugim riječima, vjeruje se da će posvećene osobe biti najuspješnije upravo u onom apostolatu koji proizlazi iz karizme njihove ustanove, jer će takvo djelovanje zasigurno pomagati Duh Sveti.¹⁶

Obveza vjernosti karizmi, dakako, ne podrazumijeva ravnanje prema shemama prošlosti, nego oslušivanje današnjih zahtjeva evanđelja i odgovaranje na njih.¹⁷ Karizma se ne smije izokrenuti, ili pak promijeniti u tolikoj mjeri da postane neprepoznatljiva, ali ne smije se ni shvaćati kao nešto okamenjeno. Biti vjeran karizmi znači biti vjeran »duhu osnivača, njihovim evanđeoskim nakanama, primjeru njihove svetosti«¹⁸. Djelovati u skladu s karizmom znači pitati se što bi utemeljitelj činio u današnjim društvenim prilikama. Danas je, naime, nužno potrebno da redovničke zajednice preispitaju svoje djelovanje¹⁹; da vide ulažu li snage u neke

¹² KONFERENCIJA VIŠIH REDOVNIČKIH POGLAVARA U JUGOSLAVIJI (ur.), *Dar otkupljenja. Papa razgovara s redovničkim poglavaricama*, KVRPJ, Zagreb, 1984., str. 46.

¹³ *Zakonik kanonskoga prava* (25. I. 1983.), HBK – GK, Zagreb, 1996., kan. 677.

¹⁴ »Hvala Bogu, vi ne živite i ne radite kao pojedinci, već kao zajednica: i zahvalite Bogu na tom! Zajednica podupire cjelokupni apostolat.« (FRANJO, *Obraćanje sudionicima Generalnoga kapitula Družbe sv. Ivana Bosca (salezijanci)*, Rim, 31. ožujka 2014.; citirano prema: KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte. Posvećenim muškarcima i ženama u hodu za Božjim znakovima* (8. IX. 2014.), br. 18, u: <http://www.redovnistvo.hr/godina-posvecenog-zivota/novosti/istrazhujte> /16. V. 2015./).

¹⁵ Usp. J. BLAND, The apostolate of witness, u: *Contemporary apostolate and consecrated life. The Way Supplement* 13, Summer 1971., str. 63.

¹⁶ Usp. A. NADRAH, *Za Kristom. Smisao posvećenog života*, KVRPJ, Zagreb, 1991., str. 136.

¹⁷ Usp. L. GUCCINI, *Karizma osoba i zajednica u redovničkom životu*, KS, Zagreb, 2000., str. 25.

¹⁸ PAVAO VI., *Evangelica testificatio. Apostolski nagovor o obnovi redovničkoga života po nauku II. vaticanskog sabora* (29. VI. 1971.), br. 11, u: H. BORAK (ur.), *Crkva redovnicima. Dokumenti o redovništvu (od Koncila do danas)*, V(U)VRPJ, Zagreb, 1974.

¹⁹ »Godina posvećenoga života postavlja nam pitanje o vjernosti misiji koja nam je povjerena. Odgovaraju li naše službe, naša djela, naše prisutnosti onomu što je Duh Sveti tražio od naših utemeljitelja, jesu li prikladne za postizanje njihovih ciljeva u današnjem društvu i Crkvi? Postoji li nešto što

djelatnosti koje su proživjele svoj vijek i više nisu od prave koristi, da promisle odgovara li njihov apostolat svrsishodno na izazove suvremenoga društva,²⁰ ali treba paziti kako se to čini. »Postoji napast da se želi jednostavno sve raditi. Druga je napast da se napuste djela koja su stalna i predstavljaju izraz karizme instituta da bi se prihvatilo druga, za koja se čini da će odgovoriti neposrednim društvenim potrebama, ali su mnogo manje u skladu s identitetom instituta. Postoji i treća napast: da se rasprše snage instituta u različitim aktivnostima kratkoga trajanja, koje su samo vrlo blijedo vezane uz izvornu karizmu. U svim tim slučajevima posljedice se ne zapažaju odmah, ali nakon dužeg vremena to će škoditi jedinstvu i identitetu instituta. A to će biti gubitak za Crkvu i za njezino poslanje.«²¹

Promotri li se u tom kontekstu neposredna uključenost redovnica u župni pastoral²², postavlja se pitanje: mogu li ženske redovničke zajednice svoje karizme ostvariti ugrađujući ih u okvire župnoga pastora? Drugim riječima, potrebno je razvidjeti je li i ako jest u kojoj je mjeri moguće da redovnica bude aktivna protagonistica župnoga pastora, a pritom ostane vjerna vlastitoj karizmi, osobito ako se ima u vidu da prvotni apostolat družbe nije imao u vidu župni pastoral. Odgovore na ta pitanja potražiti ćemo na primjeru zajednice Milosrdnih sestara sv. Križa.

3. Djelovanje Milosrdnih sestara sv. Križa u župama

Prije tematske razrade naslova ovoga poglavlja, možda bi bilo dobro spomenuti da o apostolatu ženskih redovničkih zajednica u župama, literature na nekoj višoj razini gotovo i nema.²³ Tek tu i tamo pokoji redak.²⁴ Situacija je slična i kad je riječ

moramo mijenjati? Imamo li istu veliku ljubav prema našem narodu, jesmo li mu blizu do te mjere da dijelimo njegove radosti i boli, tako da uistinu možemo shvatiti potrebe i pružiti svoj doprinos da na njih odgovorimo?« (FRANJO, *Apostolsko pismo svetog oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života* (21. XI. 2014.), Zagreb, 2015., br. 2).

²⁰ Usp. L. GUCCINI, *Karizma osoba i zajednica u redovničkom životu*, str. 45.

²¹ KONFERENCIJA VIŠIH REDOVNIČKIH POGLAVARA U JUGOSLAVIJI (ur.), *Redovnički život u nauku Crkve. Papa razgovara s redovničkim poglavarima*, KVRPJ, Zagreb, 1984., br. 27.

²² Kad je konkretno riječ o župnom pastoralu, Učiteljstvo upozorava: »Radi pastoralnih potreba, koje su navele mnoge ustanove da u biskupijama preuzmu župsko služenje, danas se na poseban način traži da se osigura prikladna ravnoteža u njihovu životu, njihova posebna karizma, njihova duhovnost i stega; a to sve i na dobrobit cijele biskupije. Ali to nije dovoljno. Bilo bi veliko osiromašenje posvećenoga života, a i same krajevine Crkve, ograničiti njihovu nazočnost na župsko služenje, bez unaprjeđivanja i primanja bogatstva vlastite duhovnosti i vlastitoga karizmatškog služenja.« (SINODA BISKUPA, *Posvećeni život i njegova zadaća u Crkvi i u svijetu*, br. 40).

²³ Uz neke dijelove u pojedinačnim povijesnim prikazima života i djelovanja redovničkih zajednica, postoji još nekoliko članaka. Prvi članak, koji se bavi pitanjem župskih sestara, pronalazimo u časopisu *Vjesnik Đakovačke biskupije* iz 1959. (Z. MARKOVIĆ, *S novih osnova*, u: *Vjesnik Đakovačke*

o zajednici Milosrdnih sestara sv. Križa. Podatci o njihovu radu u župama mogu se pronaći u zbornicima izdanim prigodom proslave koje obljetnice života i rada sestara u pojedinim mjestima.²⁵ Sustavniji prikaz o radu u župama Vukovarsko-srijemske županije pronalazimo u *Godišnjaku ogranka Matice hrvatske u Vinkovcima*.²⁶

biskupije 86(1959.)1, str. 11.-14.) Nekoliko godina kasnije i *Služba Božja* donosi članke slične tematike. Dativaju iz 1964. godine, a autor im je onodobni istaknuti katolički publicist Čedomil Čekada (članci pod naslovom »Župske sestre« pojavljuju se u: *Služba Božja* 4(1964.)1, str. 47.-52.; *Služba Božja* 4(1964.)2, str. 59.-66.; *Služba Božja* 4(1964.)3, str. 20.-28. i *Služba Božja* 4(1964.)4-5, str. 70.-73.). Članci su vrlo zanimljivi; donose niz praktičnih savjeta o problematici prisutnosti sestara u župama, primjerice, na koje župe ići, pod kojim uvjetima, u kojem broju, kojim se djelatnostima baviti, o odnosu između župnika i sestara, o pravednoj naknadi... Godine 1964. *Služba Božja* je u svakom svom broju donosila po jedan od tih članaka, mogli bismo reći da se radilo o jednom tematskom ciklusu. Iz toga bi se dalo zaključiti da je to onda bila vrlo aktualna tema. U kasnijim godištim se nalazi pokoji članak, ali ništa sustavno. Sljedeće bavljenje tom tematikom pronalazimo opet u *Vjesniku Đakovačke biskupije* iz 1987. te 1997. godine. (s. M. MIJOČ, Redovnica u župskom pastoralu, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije* 115(1987.)2, str. 23.-26.; M. SRAKIĆ, Redovnice u službi katehizacije, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije* 115(1987.)2, str. 27.-28. 33.; P. ARAČIĆ, Razgovor o suradnji: sestre – župnici, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije* 115(1987.)2, str. 34.-37.; B. Z. ŠAGI, Redovnice u župnom pastoralu, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 125(1997.)10, str. 604.-607.) Časopis *Diacovensia* donosi jedan članak s. Zorke Kojaković (s. Z. KOJAKOVIĆ, Sestre svetoga Križa u službi katehizacije, u: *Diacovensia* 2(1994.)1, str. 212.-229.), a časopis *Kateheza* u svom prvom broju 2005. godine objavljuje članak s. Meri Gotovac (s. M. GOTOVAC, Suradnja župnika i redovnica u župnoj zajednici, u: *Kateheza* 27(2005.)1, str. 29.-38.). I to bi, čini se, bilo sve. Vrlo malo, šturo... Glede istraživanja, ni ona nisu brojna. (s. V. MANDARIĆ, Redovnice u pastoralnom poslanju Crkve u Hrvata, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 125(1997.)10, str. 591.-598. i s. N. B. PALAC, Apostolske inicijative redovništva u nas kroz posljednja tri desetljeća, u: S. BOLKOVAC (ur.), *Apostolski vidovi redovničkoga života danas*, Zbornik radova VI. redovničkoga tjedna, K(U)VRPJ, Zagreb, 1980., str. 61.-74.) Nedovoljna zastupljenost ove teme u znanstvenim i stručnim časopisima ukazuje na njezinu zapostavljenost od strane pastoralnih teoretičara. Nužno se nameće pitanje koji je tomu razlog.

²⁴ To potvrđuje i Špiro Marasović kad kaže: »Postoji neki život u Crkvi koji se, ako ne baš nikako, a ono sasvim sramežljivo, registrira. Redovnice, sa svojim radostima i žalostima, sa svojim zavjetima, spadaju u ovo uglavnom prešućeno područje crkvenoga života. O njima se malo zna, rijetko govori i kratko piše. I to ne zbog toga što bi netko bio lijen da o tom govori i piše, nego jednostavno zbog toga što ne postoji interes u širokoj crkvenoj javnosti za te i slične teme.« (Š. MARASOVIĆ, *Uzvodno: ulomci katoličkog dozivanja*, Veritas, Zagreb, 1988., str. 225.). Za Špiru Marasovića moglo bi se reći da je napisao priličan broj promišljanja o ženskom redovništvu, ali ni on se pobliže ne bavi temom sestarske djelatnosti na župama.

²⁵ s. M. E. RADIČEVIĆ, E. HOŠKO (ur.), *Stoljetnica života i rada Milosrdnih sestara sv. Križa na Sušaku*, Samostan Milosrdnih sestara sv. Križa, Đakovo – Rijeka, 2005.; s. M. E. RADIČEVIĆ, *Milosrdne sestre sv. Križa u Srijemskoj Mitrovici i Vojvodini. Povodom 90. godišnjice rada sestara u Srijemskoj Mitrovici (1924.-2014.)*, Samostan Milosrdnih sestara sv. Križa, Đakovo, 2014. Rad na župama spominje se i u: s. F. TOMAŠ, s. E. RADIČEVIĆ i dr., *U svjetlu jubileja – živjeti nadu*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 84(2006.)4, str. 327.-341.

²⁶ s. M. E. RADIČEVIĆ, *Milosrdne sestre sv. Križa u povijesti Vukovarsko-srijemske županije*, u: *Godišnjak ogranka Matice hrvatske u Vinkovcima*, 29(2011.), str. 39.-92.

Prkaz je više povijesne naravi; donosi podatke o dolasku sestara u župu, na čiji poziv su došle, koje su im djelatnosti povjerene, s kojim poteškoćama su se susretale, koliko dugo su se na župi zadržale i sl. Da bi se bolje razumjela sadašnja situacija, dobro bi bilo iznijeti neke činjenice glede povijesnih početaka rada sestara u župama.

3.1. POVIJESNI POČETCI

Milosrdne sestre sv. Križa, kao i ostale ženske redovničke zajednice nastale odnosno doselile na hrvatsko tlo tijekom devetnaestog²⁷ ili početkom dvadesetog stoljeća, prvotno su svoj apostolat vršile u institucijama medicinskoga, socijalnoga ili odgojno-obrazovnoga karaktera.²⁸ Nebrojene su škole svih profila, zabavišta, bolnice, domovi za starije i nemoćne osobe, ubožnice, sirotišta, internati... u kojima su sestre djelovale. Dolaskom komunističkoga režima na vlast, četrdesetih godina prošloga stoljeća, redovnicama je zabranjen svaki oblik javnoga djelovanja. Stotine ih je preko noći ostajalo bez dotadašnjega posla²⁹, oduzete su im ustanove u kojima su radile; ukratko, bile su prisiljene boriti se za vlastito preživljavanje. Tako su stjecajem okolnosti dospjele na župe.³⁰

Iznenadni prisilni obrat u apostolatu ženskih redovničkih zajednica bio je velik korak u nepoznato, pomalo revolucionarno doživljen. Bila su to teška vremena. Sestre nisu bile pripremljene za život u malim zajednicama, niti za župski rad. Jednostavno, nisu dotad bile tako odgajane. Trebalo je vremena da se prilagode novim

²⁷ Milosrdne sestre sv. Križa u Hrvatsku su došle 1868. godine na poziv biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Usp. s. K. VIDOVIĆ, Josip Juraj Strossmayer i djelovanje sestara sv. Križa, u: *Apostolat franjevačkih zajednica u 19. stoljeću*. Kačić, Franjevačka provincija presvetog Otkupitelja, Zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja, Split, 1982., str. 230.

²⁸ Malo je koja od redovničkih zajednica apostolskoga usmjerenja imala baš župni pastoral izvorno u svojoj karizmi. Izuzetak su Župske sestre u Istri (usp. Župske sestre u Istri, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/zhupske_sestre_u_istri/ /17. V. 2015./) i Družba sestara Kraljice svijeta (usp. Otac Ivan Jäger je poznati pučki misionar, profesor, teolog i odgajatelj mladeži, u: <http://ds-kraljice-svijeta.hr/ivan-jager/#prettyPhoto/27>. III. 2014./).

²⁹ Posao su mogle zadržati samo uz uvjet odlaganja redovničkoga odijela. Milosrdne sestre sv. Križa bile su jedna od rijetkih družbi koja nije pristala na takav kompromis. S obzirom na to, kardinal Alojzije Stepinac, nakon što je pohodio zajednice Milosrdnih sestara sv. Križa tijekom vizitacije, dao je na jednoj sjednici sljedeću izjavu: »Držanje sestara sv. Križa za vrijeme rata i u vrijeme novoga režima bilo je korektno. One su se držale svojih Pravila i nisu se ni pod jednim režimom kompromitirale. Oslanjajući se na svoja sveta Pravila nisu sudjelovale kod izbora. Sestre sv. Križa jedina je ženska Družba koja nije molila dispensu da odloži svoje redovničko odijelo. Te sestre imaju dobar redovnički duh.« (Citirano prema: MILOSRDNE SESTRE SV. KRIŽA, *Kronika Hrvatske provincije sestara sv. Križa od godine 1868.-1968.*, Đakovo, 1968., str. 81.).

³⁰ U spomenutom članku *Vjesnika Đakovačke i Srijemske biskupije* iz 1959. godine, može se između redaka iščitati da je osnivanje malih redovničkih kuća po župama jedina perspektiva za žensko redovništvo u ondašnjoj društvenoj situaciji. Usp. Z. MARKOVIĆ, S novih osnova, str. 12.

okolnostima. No, crkveni pastiri i u takvim nenaklonim okolnostima nastojali su podržati odluke redovničkih poglavarica i pomoći sestrama da i u novim prilikama uspiju očuvati vlastitu karizmu. Tako je blaženi kardinal Alojzije Stepinac pisao ondašnjoj provincijalnoj poglavarici Milosrdnih sestara sv. Križa, s. Amadeji Pavlović: »Što se tiče Vaše namisli, da se sestre spremne za rad po župama, mogu je samo od srca pozdraviti, jer ja na to mislim od početka dolaska komunista na vlast. [...] Orguljanje, katehiziranje, krašenje crkve i toliko drugih stvari nisu nikakove malenkosti. [...] Komunisti osjećaju jako dobro, da već samo redovničko odijelo jedne časne sestre znači veliku propovijed puku. [...] Što istom može značiti katehizacija djece u crkvi preko časnih sestara.«³¹

U pismu je Kardinal istaknuo koliko je značajan apostolat svjedočenja koji redovnice daju samim posvećenim životom te je naznačio neke od djelatnosti sestara na župama: *orguljanje, katehiziranje i krašenje crkve*. No, nisu u svim župama sestre radile iste poslove. Bilo je različitih situacija, ovisno od slučaja do slučaja. Teško je zapravo reći što su sestre sve na župama radile; sve što su znale i mogle. Od toga da su hodale po skelama i krečile crkvene zidove, pa do toga da su pohađale obitelji djece i pozivale ih na vjeronauk.³² U početku se župni apostolat uglavnom svodio na fizičke poslove (kuhanje, šivanje, zemljoradnja, sakristanska služba...), no kasnije se osobito razvio rad u katehizaciji te crkveno sviranje i pjevanje.³³ Uz te službe, u velikom broju župa sestre su obilazile starije i nemoćne osobe te držale privatne satove iz glazbe i drugih predmeta.³⁴ Detaljniji opis dužnosti sestara u župama pronalazimo u jednom članku *Službe Božje* iz 1964. godine:

Sestre će se rado staviti župniku na raspolaganje u svemu, gdje mu mogu pomoći u pastvi i nešto učiniti za duhovno dobro duša i župe, ukoliko to odgovara njihovu pozivu. [...] Što je, na primjer, naravnije, nego da sestre budu sakristanke i zvonarice u crkvi, da kite crkvu i rede crkveno ruho, da vode crkveno pjevanje i same u njemu učestvuju, da predmole u crkvi, da pomažu u katehizaciji djece i školske omladine, da daju opću vjersku pouku zaručnicama i obraćenicama, da sudjeluju u organizaciji crkvenih svečanosti i priredaba, da obilaze bolesnike i pripremaju ih na sakramente i na smrt, da propagiraju katoličke knjige i tisak, da na sebe preuzmu glavni udio u župskoj karitativnoj djelatnosti i u djelima milosrđa? I u pomoćnoj

³¹ ARHIV PROVINCIJALNE KUĆE U ĐAKOVU, *Pismo kard. Stepinca iz Krašića majci Amadeji Pavlović (28. ožujka 1954.)*.

³² Usp. s. M. E. RADIČEVIĆ, *Milosrdne sestre sv. Križa u povijesti Vukovarsko-srijemske županije*, str. 72.

³³ Usp. s. M. MIJOČ, *Redovnica u župskom pastoralu*, str. 24.

³⁴ Usp. isto, str. 70.

dvorbi bolesnika! [...] A na većim će župama doći u obzir i ispomoc u župskoj kancelariji, arhivu, kartoteci, knjižnici. U svemu je tomu njihova apostolska suradnja sa župom i sa župnikom i moguća, i poželjna i nužna.³⁵

Uzevši sve to zajedno, dobiva se dojam prave 'misijske aktivnosti' u malom.³⁶ Ne začuđuje onda Čekadina tvrdnja da su »sestre na župi, ako su dobra duha, i ako je njihova aktivnost ispravno kanalizirana, pravo blago. Saveznik pastvi, od kojega je teško boljega i zamisliti«³⁷. Na tom tragu, osobitu pozornost valjalo bi posvetiti doprinosu sestara u katehizaciji.³⁸ Naime, kad su sestre prognane iz škola, malo pomalo sasvim je prognan i vjeronauk. Jedino mjesto za provođenje vjerskih pouka bila je župa. Svećenici su u tom pogledu trebali pomoć.³⁹ Tako su redovnice na ve-

³⁵ Č. ČEKADA, Župske sestre, u: *Služba Božja* 4(1964.)1, str. 50. Gotovo identičan popis dužnosti donosi i Ž. BEZIĆ, *Pastoralni radnik*, HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, ²1982., str. 234.

³⁶ Takav opis službe nije bio bez poteškoća, često povezan sa zakidanjem sestara kao jeftine radne snage koja je uvijek na raspolaganju. Situacija je također imala odraza na sliku o redovnicama kao o župnim kućnim pomoćnicama, koja je umnogome ostala prisutna još i danas.

³⁷ Č. ČEKADA, *Župske sestre*, str. 50.

³⁸ Evo što je o tom doprinosu napisao biskup Stjepan Bäumlein: »Sestre su svoj posao obavljale, moram priznati, s najvećim elanom, posve su se njemu posvetile i došle do spoznaje, da je to prava i jedina nadoknada njihovog učiteljskog poziva. Rezultati su vidni. Na svom apostolskom putu, koji već drugi puta obavljam po biskupiji, opazio sam, da ondje, gdje katehiziraju sestre katehistkinje mnogo je toga drugačije, temeljitije, sistematskije obavljeno. Pa i razumljivo je, jer one svoj posao redovito i savjesno vrše. Ne mislim omalovažavati požrtvovan rad kod mnogih naših dušobrižnika, ali moram konstatirati, da uza svu njihovu požrtvovnost, taj je rad često kampanjski, obavljen na brzinu, samo da se posao svrši.« (M. SRAKIĆ, *Redovnice u službi katehizacije*, str. 28.). O istoj temi piše i jedan svećenik Đakovačko-osječke nadbiskupije: »Katehiziranjem u župama časne sestre su u velikoj mjeri pridonijele sustavnijoj, kvalitetnijoj i redovitijoj katehizaciji u župama u vrijeme komunističke Jugoslavije. Danas mnoge župe u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji ubiru plodove njihova predanog rada. [...] Časne sestre, uključivanjem u župnu katehizaciju, jednu od najzahtjevnijih i istodobno temeljnih zadaća Crkve, uz odgoj djece i mladeži, u 50 župa u kojima su živjele i radile u vrijeme komunizma na području Đakovačke i Srijemske biskupije, bile su širiteljice zdrave emancipacijske kulture i nositeljice ispravnoga vrjednovanja dostojanstva žene i njene stvorenosti na sliku i priliku Božju. To se najviše očitovalo u selima Biskupije u kojima su mnogim djevojkama, majkama i suprugama savjetovanjem i razgovorom omogućavale i stvarale prementalizaciju 'seoske dominacije muškaraca nad ženom'. Kvalitetnim radom u župnoj katehezi sestre su i sakramentalnom svećenstvu nametnule potrebnu prementalizaciju u odnosu na značenje i vrjednovanje dostojanstva žene u pastoralnom i katehetskom radu, te im pomogle da shvate da je katehetski rad bez sestara u komunizmu nezamisliv i nezamjenjiv. [...] U spomenicama župa često se mogu pronaći zapisane rečenice župnika: 'Sestre su blago i blagoslov za župu'; 'Bez sestara ne bih uspio djecu tako kvalitetno poučavati'; 'Bogu hvala na časnim sestrama koji ih je poslao na župe'.« (S. ŠOTA, *Sudbina vjeronauka u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji od 1944. do 1960. godine*, NKUHBK, Zagreb, 2011., str. 390.-391.).

³⁹ Kad se govori o dolasku sestara na župe, uglavnom se naglašava kako je to bila pomoć sestrama, ali se pritom prešućuje kako je to bila i pomoć za župe. Tko bi katehizirao da sestre nisu došle?! Za laike je taj posao u ono vrijeme, zbog vladajućega režima, bio vrlo opasan. U tom smislu, dolazak sestara na župe bio je upravo providonosan. Usp. M. SRAKIĆ, *Redovnice u službi katehizacije*, str. 28.

likom broju župa bile glavni nositelji katehetske pouke.⁴⁰ Koliki je broj i u kojim su konkretno župama Sestre sv. Križa djelovale, pokazuje donja tablica:

Tablica 1. Župe u kojima su Milosrdne sestre sv. Križa prebivale⁴¹ i djelovale

Župa	Vrijeme djelovanja	Župa	Vrijeme djelovanja	Župa	Vrijeme djelovanja
Babina Greda	1949.-1982.	Kukujevci	1950.	Rajevo Selo	1948.-1967.
Bec (Kosovo)	1961.-1968.	Kupres	2004.-2005.	Rijeka – Kozala	1950.-1983.
Belišće	1982.-1992.	Lepetane	1965.-1983.	Rijeka – Sušak	1938.-
Bistražin (Kosovo)	1969.-1973.	Levanjska Varoš	1949.-1951.; 1960.-1961.	Rokovci	1949.-2001.
Bošnjaci	1948.-	Lipik	1947.-	Semeljci	1949.-1951.
Brodski Varoš	1961.-1992.	Luč	1959.-1963.	Sikirevci	1948.-2013.
Čepin II.	1977.-1991.	Marijanci	1961.-1970.	Skoplje	1956.-1987.
Donji Miholjac	1946.-	Martinščica	1949.-1953.	Smać (Kosovo)	1964.-1965.
Drenovci	1946.-1995.	Nova Bukovica	1960.-2007.	Sopje	1947.-1949.
Đakovica (Kosovo)	1964.-	Nijemci	1949.-1952.	Split	1969.-2012.

⁴⁰ Za stručnu osposobljenost sestara katehista pobrinuo se đakovački biskup Stjepan Bauerlein kada je sredinom pedesetih godina dvadesetog stoljeća, u suradnji sa Samostanom sestara svetoga Križa, osnovao Školu za formaciju katehista u Đakovu. Usp. s. Z. KOJAKOVIĆ, Sestre svetoga Križa u službi katehizacije, str. 216.

⁴¹ Tablica, dakle, donosi podatke samo o onim župama u kojima su sestre prebivale i djelovale. Postoji još čitav niz župa u kojima sestre nisu imale prebivalište, nego su u njih putovale. Osobito je čest slučaj da sestre, nakon ukinuća zajednice u nekoj župi, još nastave s apostolatom putujući u tu župu iz najbliže susjedne zajednice. No, često se događalo i da to bude redoviti način vršenja apostolata u nekoj župi. Kronike otkrivaju da su sestre putovale iz Đakova (u Strizivojnu, Piškorevce, Drenje, Đakovačku Satnicu, Đakovačke Selce, Veliku Kopicu, Donje Andrijeve, Štitar, Stare Mikanovce, Kuševac), iz Indije (u Bešku), iz Donjega Miholjca (u Belišće i Podgajce), iz Slavnskoga Broda (u Garčin, Slobodnicu, Slavonski Brod 6, Slavonski Brod 9), iz Otoka (u Komletince), iz Vinkovaca (u Jarminu, Nuštar, Rokovce, Vinkovci 2, Vinkovci 4), iz Lipika (u Pakrac i Gaj), iz Krapine (u Klanjec), iz Rijeke-Sušak (u Kastav)... Tablica ne donosi podatke za župu u Đakovu jer je iz kronike nemoguće odrediti točnu godinu kad su sestre počele djelovati u župi; može se reći da su od samoga dolaska sestara župski i samostanski pastoral toliko isprepleteni da ih nije moguće promatrati odvojeno.

Župa	Vrijeme djelovanja	Župa	Vrijeme djelovanja	Župa	Vrijeme djelovanja
Đurići (Crna Gora)	1972.-1987.	Nuštar	1951.-1983.	Srijemska Mitrovica	1961.-
Gradište	1950.-1952.	Opatija	1960.-2004.	Strizivojna	1949.-1960.
Gorjani	1949.-1989.	Oprisavci	1959.-1962.	Suhopolje	1945.-1971.
Gusinje	1958.-1970.	Osijek I.	1960.-2009.	Štitar	1957.-2005.
Harkanovci	1956.-1965.	Osijek II.	1945.-2006.	Tivat	1987.-1992.
Ilača	1954.-1966.	Osijek V.	1961.-	Trnava	1961.-1970.
Ilok	1954.-1991.; 1997.-	Otok	1948.-1952.; 1957.-1989.	Vinkovci	1949.-
Indija	1961.-1980.	Pakrac	1947.-1991.	Vis	1947.-
Ivankovo	1964.-1999.	Pečarovci	1948.-1952.	Vodinci	1949.-1951.
Janjevo	1976.-1992.; 2004.-	Porat	1949.-	Vrbanja	1949.-1990.
Jovanovac	1965.-1985.	Piškorevci	1950.-1989.	Vuka	1973.-1975.
Komiža	1964.-	Priština	1970.-	Vukovar	1948.-1991.; 2000.-
Koška	1948.-1989.	Privlaka	1949.-1952.; 1954.-	Žalec (SLO)	1967.-1971.
Kraljevo	1963.-1970.	Prizren	1971.-1973.	Županja I.	1949.-1951.; 1954.-1975.; 1977.-2006.
Krapina	1949.-	Radikovci	1954.-1958.	Županja II.	1976.-1983.; 2007.-

Izvor: usp. s. M. E. RADIČEVIĆ, Milosrdne sestre sv. Križa u Hrvatskoj, napose na Sušaku, 24.-25.

3.2. DANAŠNJE PRILIKE

Današnje je vrijeme u mnogo čemu drugačije od onoga prije pedeset i više godina. Od nekadašnjih 76 župa, u kojima su sestre prebivale⁴², gornja tablica otkriva da su

⁴² Taj se broj mijenjao iz godine u godinu. Dok su se u nekim mjestima zajednice sestara zatvarale, u drugim su se otvarale. Čini se da je najveći broj zajednica u župama bio sredinom šestdesetih prošloga stoljeća, kad su sestre prebivale u 50 župa.

danas tek u dvadesetak župâ. Toj bi brojci trebalo pridodati i sedamnaest župa u koje putuju.⁴³ Kojim se djelatnostima sestre bave u tim župama, vidljivo je iz donje tablice:

Tablica 2. Djelovanje Milosrdnih sestara sv. Križa u župama⁴⁴

Djelovanje sestara u župi	Broj župa
Ukupan broj župa	38
Crkveno pjevanje	29
Kateheza	22
Sakristija	20
Misije/karitas	11
Školski vjeronauk	10
Mladi/FRAMA	9
Terezijin krug/FSR	8
Molitva časoslova s pukom	7
Osobe s invaliditetom	7
Rad s obiteljima	3
Domaćinstvo	3

Mnoge poslove preuzeli su laici. Primjerice, u vrlo malom broju župa sestre brinu za domaćinstvo. Nadalje, davanje privatnih satova iz glazbe ili kojega drugog predmeta, također je rijetko. Obilazak starijih i nemoćnih još je uvijek prisutan u apostolatu sestara, ali u daleko manjoj mjeri negoli je to bilo prije. Tablica pokazuje da su sestre najzastupljenije u brizi za crkveno pjevanje, u katehezi i sakristanskoj službi. Ostale pastoralne aktivnosti razlikuju se od župe do župe. Bilo je nemoguće u tablici prikazati sve oblike djelatnosti kojima se sestre bave na župama pa je izdvojeno nekoliko parametara. Izbor parametara nije proizvoljan, nego izražava prioritete postavljene na posljednjem Provincijalnom kapitulu Milosrdnih sestara sv. Križa.⁴⁵ Prioriteti su više-

⁴³ Potrebno je napomenuti i to da, uz župe u kojima sestre vrše redoviti apostolat, postoji mogućnost održavanja duhovnih obnova za djecu i mlade i u drugim župama, u kojima sestre inače ne djeluju. U Đakovu se također vikendima održavaju duhovne obnove za djecu, za mlade i za majke, kamo župnici mogu slati zainteresirane.

⁴⁴ Podatci su prikupljeni prema *Popisu sestara Hrvatske provincije Milosrdnih sestara sv. Križa*, Provincijalat, Đakovo, 2015. i prema usmenom razgovoru sa sestrama; u obzir nisu uzeti premještaji koji su se u međuvremenu dogodili. U župama označenim zvjezdicom sestre nemaju prebivalište, nego putuju.

⁴⁵ Podržavajući sve postojeće apostolate, na sljedeće stavljamo naglasak: pastoral obitelji, rad s mladima, otvorenost za svakoga čovjeka koji trpi nevolju – pastoral tzv. 'posebnih' skupina. Usp. IX.

manje u skladu s preporukama Crkve⁴⁶; riječ je o radu s obiteljima, mladima i 'posebnim' skupinama (prosvjetni djelatnici, intelektualci, volonteri, osobe s invaliditetom, rastavljeni, siromašni, stariji, bolesni...). Parametri tablice ne prikazuju posredan ili prigodan rad sestara⁴⁷, nego samo neposredan sustavan rad, planski organiziran. Sudeći prema podacima iz tablice, dobiva se dojam da ostvarenje prioriteta ovisi o afinitetima pojedine sestre i o dogovoru sa župnikom. Kako to konkretno izgleda, pokazat ćemo na primjeru triju župa: Župa sv. Josipa Radnika (Osijek V.)⁴⁸, Župa Kraljice sv. Krunice (Kuševac)⁴⁹ i Župa sv. Franje (Lipik)⁵⁰.

a) Župa sv. Josipa Radnika, Osijek V.

U zajednici Milosrdnih sestara sv. Križa, smještenoj na području Župe sv. Josipa Radnika, živi devet sestara. Tri sestre rade u Kliničkom bolničkom centru Osijek, jedna predaje hrvatski jezik u Isusovačkoj klasičnoj gimnaziji, jedna sestra vodi brigu za domaćinstvo, tri sestre su vjeroučiteljice u osnovnim školama i katehistice u župama (Osijek I., Osijek II. i Osijek V.), jedna sestra obavlja sakristansku

PROVINCIJALNI KAPITUL (8. – 12. 10. 2014.), *Živjeti evanđelje u dijalogu s drugima. Duhovno-pastoralni program Milosrdnih sestara sv. Križa (2014.-2019.)*. Molitva časoslova s pukom pridodana je jer na nju potiču crkveni dokumenti (usp. SVETA KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE, *Opća uredba liturgije časova (11. IV. 1971.)*, br. 22, u: *Novi časoslov. Temeljni dokumenti*, KS, Zagreb, 1972.), a budući da je taj oblik molitve blizak redovničkim zajednicama, za očekivati je, i to s pravom, da će ga one prve širiti među pukom. Dijeljenje duhovnosti vlastite Sestrama sv. Križa s laicima, također je istaknuto u tablici jer crkveno Učiteljstvo potiče na to. Usp. VC, br. 54.

⁴⁶ Druga biskupijska sinoda đakovačka i srijemska ovako definira prioritete: »Prioritet u pastoralnom djelovanju treba dati mladim odraslim osobama, a među njima ponajprije bračnim parovima, studentima i mladim intelektualcima te osobama koje sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu, djelatnicima u kulturi i u društveno-političkom životu. Među njima osobitu pozornost valja dati onim osobama koje pokazuju znakove otvorenosti za suradnju i preuzimanje većega stupnja kršćanske suodgovornosti u vlastitoj župnoj zajednici ili na nekom području društvenoga, kulturnoga, političkoga ili gospodarskoga života. To bi nastojanje trebalo uroditi rađanjem brojnih pastoralnih suradnika: podizanjem eklezijske svijesti i suodgovornosti vjernika te razvojem volontarijata.« (NADBISKUPSKI ORDINARIJAT, *Ti si Krist – za nas i za sve ljude. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Nadbiskupijski ordinarijat, Đakovo, 2008., br. 12).

⁴⁷ Primjerice, rad s obiteljima na posredan način uključen je u sve čime se sestre bave, iako nema posebno oblikovanih obiteljskih zajednica s kojima bi sestre intenzivno radile. Glede pomoći siromasima, odnosno glede karitativnoga djelovanja, od toga nije isključena nijedna zajednica, odnosno nijedna sestra. Nebrojani su potrebnici kojima sestre pomažu, najčešće »da ne zna ljevica što čini desnica« (Mt 6,3). Sav taj rad teško je staviti u neku tablicu.

⁴⁸ Izabrala sam upravo ovu Župu jer sam donedavno tamo živjela. U međuvremenu su se dogodili neki premještaji. Situacija prikazana u ovom članku bila je aktualna prije premještaja.

⁴⁹ Ovu Župu sam izabrala kao primjer župe u kojoj sestre ne prebivaju, nego putuju u nju.

⁵⁰ Župa sv. Franje (Lipik) ušla je u uži krug izbora zbog toga što ima razvijeno djelovanje laičkih skupina utemeljenih na duhovnosti Milosrdnih sestara sv. Križa.

službu. Svih devet sestara (ne)posredno je uključeno u pastoral Župe sv. Josipa Radnika.

Tablica 3.

Djelovanje Milosrdnih sestara sv. Križa u Župi sv. Josipa Radnika u Osijeku

Ime skupine ⁵¹	Broj sestara
Dječje interesne skupine (dramska, kreativna, lutkarska, znakovni jezik) ⁵²	1
Obiteljska zajednica	1
Udruga 'Betlehem' ⁵³	1
Zajednica 'Estera' ⁵⁴	2
Zajednica prosvjetnih djelatnika	1
Zajednica sv. Marte ⁵⁵	1
Zajednica 'Vjera i svjetlo' ⁵⁶	2
Živa krunica	1
Župna kateheza	1
Župno pastoralno vijeće	2
Župni zbor	1

Uz rad u navedenim skupinama, sestre su izvanredne dijeliteljice pričesti i liturgijske čitačice, sudjeluju u animiranju liturgijskoga pjevanja radnim danima, subotom predmole *Jutarnju molitvu liturgije časova* s vjernicima, organiziraju tribine i hodočašća te u adventu i korizmi vode duhovne obnove za župne suradnike. Svojim radom i materijalnom pomoći surađuju sa župnim karitasom; brinu za uređenje liturgijskih predmeta i ruha, posjećuju i pričešćuju korisnike Doma za starije i ne-

⁵¹ U navedenim skupinama sestre imaju različite uloge (članice, animatorice, koordinatorice).

⁵² Svrha različitih dječjih interesnih skupina jest privući bliže Bogu djecu čiji su roditelji 'rubni' vjernici.

⁵³ »Udruga 'Betlehem' crkveno-građanska je udruga koja se zalaže za promicanje i obranu dostojanstva života s posebnim naglaskom na zaštitu nerođene djece te za pomoć trudnicama koje su ostavljene od svojih najbližih.« (<http://www.josipradnik.hr/udruga-betlehem/> /11. V. 2015./).

⁵⁴ Zajednica 'Estera' okuplja neoženjene osobe, rastavljene i udovice/udovice. Susrete održavaju dva puta mjesečno, a u međuvremenu posjećuju starije i osamljene župljane. Usp. <http://www.josipradnik.hr/zajednica-estera/> (11. V. 2015.).

⁵⁵ Zajednica svete Marte okuplja gospođe koje brinu za urednost crkve i okoliša. Usp. <http://www.josipradnik.hr/zajednica-svete-marte/> (11. V. 2015.).

⁵⁶ »'Vjera i svjetlo' okuplja osobe s intelektualnim teškoćama, njihove roditelje i prijatelje.« (<http://vjerajsjetlo.hr/vjera-i-svjetlo/> /11. V. 2015./).

moćne osobe, koji je smješten na području Župe. Sudjeluju u održavanju sastanaka za roditelje prvopričesnika, motiviraju djecu za sudjelovanje u listopadskim i svibanjskim pobožnostima, križnom putu, pohađanju nedjeljne mise te zornica u adventu. Sestre također organiziraju i osmišljavaju proslavu Zahvalnice za plodove zemlje, Misijske nedjelje, Nedjelje Dobroga Pastira, Dana braka, Majčina dana, Dana očeva, zaziva Duha Svetoga za početak školske godine, zahvalnice za kraj školske godine, priređuju božićni program s djecom, itd. Sestre još uređuju mrežnu stranicu Župe, organizirale su instrukcije iz engleskoga jezika i župnu knjižnicu za djecu.

Budući da su u Župi, osim Milosrdnih sestara sv. Križa, u pastoral uključene i pripadnice svjetovnoga instituta Obitelji Malih Marija te članice redovničkih zajednica Sestre Naše Gospe i Klanjateljice Krvi Kristove, sestre ostvaruju plodnu suradnju među različitim zajednicama posvećenoga života. Suradnja s laicima također je izvrsna jer se sestre aktivno trude prepoznati laike koji bi mogli biti voditelji skupina, dok bi uloga sestara bila samo u koordinaciji. Jedna od sestara zaposlena je kao vjeroučiteljica u osnovnoj školi na području Župe. Time se poboljšava suradnja sa školom jer programi, koje djeca uvježbavaju za potrebe Župe, izvode se i u školskim prostorima, i obrnuto. Suradnja sa župnikom također je zadovoljavajuća. Bez njegove suglasnosti sestre zapravo ništa i ne bi mogle činiti. Glede Ugovora između Župe i Družbe potrebno je napomenuti da se u Ugovoru navodi samo obavljanje sakristanske službe, za što sestra dobiva novčanu naknadu; svi drugi poslovi volonterske su naravi.

Usporedi li se rad sestara na ovoj Župi s prioritetima Provincije (i Crkve), može se zaljučiti kako je pastoral 'posebnih' skupina vrlo razvijen (prosvjetni djelatnici, rastavljene osobe, osobe s invaliditetom, volonteri, bolesni, stariji, osamljeni, siromašni); uvažen je prioritet rada s obiteljima, molitva časoslova s pukom također se njeguje. Zanemaren je pastoral mladih i nema skupina utemeljenih na duhovnosti milosrdnih sestara sv. Križa.

b) Župa Kraljice sv. Krunice, Kuševac

Ova je Župa specifična po tom što sestre u njoj ne prebivaju nego putuju u nju i njeguju poseban oblik župne kateheze, tzv. Katehezu Dobroga Pastira. U župi djeluje jedna sestra. Sav rad joj je isključivo fokusiran na katehetsko područje i svake godine zahvaća veći broj dobnih skupina. Zasad su uključena djeca od 1. do 4. razreda osnovne škole. Katehetske susrete vode laici koje je sestra osposobila za to; njezina je uloga trenutno u koordinaciji. Kateheze s djecom popraćene su intenzivnim radom s roditeljima.

U radu sestre na ovoj Župi naglasak je stavljen na kvalitetan rad s djecom i s roditeljima. Značajnu ulogu zauzima i rad s volonterima – voditeljima kateheze. Pastoral

mladih i 'posebnih' skupina nedovoljno je razvijen. Razumljivo je da jedna sestra nije u mogućnosti preuzeti tako širok raspon djelatnosti.

c) Župa sv. Franje, Lipik

Na području Župe sestre imaju prebivalište. U zajednici su četiri sestre koje su i dalje vrlo aktivne, iako su umirovljenice; jedna brine za domaćinstvo sestara, jedna vrši sakristansku službu, jedna vodi brigu za crkveno pjevanje i župnu katehezu, a jedna putuje u susjednu župu, u Pakrac, gdje brine za crkveno pjevanje. Ova je zajednica osobito zanimljiva po tom što ima razvijen djelokrug koji je proizašao iz duhovnosti milosrdnih sestara sv. Križa, tzv. 'Terezijin krug'. Riječ je o štovateljima blažene majke Marije Terezije Scherer, utemeljiteljice zajednice Milosrdnih sestara sv. Križa, koji se okupljaju na mjesečne susrete, animiraju tzv. 'Hodočasnički dan' (16.-tog u mjesecu) i sudjeluju u 'Oratoriju sv. Križa'. Štovatelji su uključeni i u različite oblike karitativne djelatnosti. 'Terezijin krug' proširen je i u ostalim okolnim župama: Pakrac, Gaj, Čaglic i naselje Dobrovac. Uz navedene djelokruge, sestre imaju razvijen pastoral starijih osoba; u Boravku za starije osobe jednom tjedno organiziraju susret, zatim posjećuju starije i bolesne župljane kao i korisnike lječilišta.⁵⁷

Prednost rada sestara na ovoj Župi jest plodno tlo za upoznavanje laika s duhovnošću Milosrdnih sestara sv. Križa. Iza toga krije se velika otvorenost i podrška župnika u tom pogledu. Pastoral posebnih skupina uglavnom je fokusiran na starije i bolesne osobe, što otkriva da sestre imaju sklonosti prema tim adresatima. To je i razumljivo, budući da su i same u poodmakloj dobi. Pastoral mladih i rad s mlađim obiteljima nije prisutan.

4. Redovnice u župnom pastoralu: mogućnosti, ograničenja i perspektive

Promišljanja o gornjem podnaslovu nužno bude i asocijacije na pitanje perspektiva redovničkoga života uopće. U čvrstoj vjeri da redovništvo ipak ne će izumrijeti, iako prema nekim zloslutnim prognozama trenutno izgleda kao 'vrsta koja izumire', potrebno je da redovničke zajednice imaju jasne vizije glede prioriteta vlastitoga apostolata i da prema tim prioritetima usmjeravaju snage s kojima raspolažu. Pri postavljanju primarnih ciljeva neizostavno treba voditi računa o znakovima vremena i o onom što Crkva na sveopćoj i mjesnoj razini vidi kao prijeke potrebe djelovanja. Je li župni pastoral jedan od prioriteta redovničkoga angažmana i, ako jest, u koja bi konkretno njegova područja redovnice bile uključene? Na to pitanje svaka

⁵⁷ Usp. LJ. MARIĆ, Božja dobrota nema granica. Milosrdne sestre svetoga Križa u Lipiku, u: *Zajedništvo. Glasilo Požeške biskupije* 9(2015.)51, str. 16.-17.

redovnička zajednica mora odgovoriti u svoje ime. Kad je riječ o Milosrdnim sestrama sv. Križa, čini se da se njihova karizma može dobro ugraditi u župni pastoral. Izreka utemeljitelja Družbe, o. Teodozija Florentinija: »Potreba vremena, volja je Božja.«, omogućuje im vrlo širok raspon djelatnosti. To, naravno, ne isključuje potrebu postavljanja prioriteta. Provincijalni je kapitul, a i crkveno učiteljstvo, u prioritetima bio dovoljno jasan. No, u stvarnosti izgleda da su primarne potrebe mjesne Crkve minimalizirane na crkveno pjevanje, katehezu i sakristansku službu; sve drugo pitanje je izbora, dobre volje i dogovora župnika i redovnica.

Svako je pastoralno područje, pa tako i župno, u sebi vrlo kompleksna stvarnost koja je satkana od spleta međusobnih suradničkih odnosa. Temeljnu nit toga spleta, koja sve povezuje i ujedinjuje, u rukama drži lik zaređenoga službenika. O suradnji sa župnikom ponajviše ovisi kako i koliko sestre u župi rade. Družba Milosrdnih sestara sv. Križa može Bogu zahvaliti na dugogodišnjoj tradiciji dobre suradnje u brojnim župama. Tomu u prilog govori i činjenica da su sestre u nekim župama prisutne dugi niz desetljeća. Požrtvovan rad sestara u župama Bog je blagoslovio brojnim djevojkama koje su, po preporuci župnikâ, odlazile u samostan. Te su djevojke, pak, nakon redovničke formacije, postavši sestre išle na župe i uključivale se u župni pastoral. Tako je suradnja Družbe i župâ bila obostrano korisna.

Danas se, pak zamjećuje tendencija povlačenja ženskih redovničkih zajednicâ iz župâ. U najvećem broju slučajeva to je zbog sve veće starosne dobi i nedovoljnoga priliva novih članica.⁵⁸ Prema mišljenju uvaženoga teologa Bone Zvonimira Šagija, ženske redovničke zajednice povlače se sa župa i zato što posljednjih godina u župnom pastoralu »osjećaju nesigurnost i ne vide dovoljno jasno svoju ulogu«⁵⁹. To je osobito naglašeno u situacijama u kojima je pastoralni udio sestara stavljen u vrlo uske okvire. U tom bi pogledu hvalevrijedno bilo da se u pastoralni plan župe integriraju sadržaji proizašli iz karizme redovničke zajednice. Time župa pokazuje da cijeni rad sestara i da joj je stalo do razvoja njihova specifičnog doprinosa u životu župne zajednice.

Jedna od specifičnosti koju redovnice mogu ponuditi župi jest osnivanje laičkih skupina koje bi na svojevrsan način bile povezane s duhovnošću i apostolsko-misionarskim radom njihovih redovničkih zajednica. Redovnice vjernicima laicima mogu ponuditi duhovnost koja je vlastita njihovoj redovničkoj zajednici, a laici

⁵⁸ No, ponekad se događa i to da se od strane župnika ne nailazi na otvorenost za suradnju sa sestrama. To je posljednjih godina sve češći slučaj. Višestruki su razlozi za to. Samu pojavu, njezine uzroke i posljedice valjalo bi dublje i detaljnije analizirati, što nije primarna nakana ovoga rada.

⁵⁹ B. Z. ŠAGI, Redovnice u župnom pastoralu, str. 606.

mogu proširiti životvornost karizme u društvu.⁶⁰ U župi naravno postoje i mnoge druge prilike i mogućnosti za veću međusobnu suradnju Bogu posvećenih osoba i laika. U svemu treba imati taktičnosti, poštivati kompetencije te graditi odnose dobrohotnosti i povjerenja. Sve navedeno vrijedi i za suradnju sa župnikom, a mogu se pridodati i riječi jednog članka iz šezdesetih godina, koje nimalo nisu izgubile na svojoj aktualnosti:

Župnik se, dovede li na župu sestre, mora pomiriti s tim, da mu valja biti još bolji nego prije: da sestrama svijetli dobrim primjerom, a ne da ih sablažnjuje svojom mlakošću; da još više pazi na red [...]; da se odrekne koječega u svojoj [...] komociji [...]. A sestre izlaze na župu, ne da se oslobode discipline, askeze i rada, nego da sve to vrše s još puno više odgovornosti, i za sebe, i za druge, i u puno težim okolnostima.

Ukoliko se uvidi da rad u župnom pastoralu, čini karizmu plodnom, i odluči se zadržati ga, redovnice, koje su prisutne na župama, trebaju brižljivo bdjeti da im u pastoralnom radu ne izbljedi duhovnost jer milosni i duhovni život prethodi, prožima i vodi k ispunjenju sva pastoralna nastojanja, i svećenika, i redovnica, i laika, gdje god radili na veću slavu Božju, bilo u župi, bilo negdje drugdje. U krajnjoj liniji, osnovni problem nije u tom kojim se djelatnostima ženske redovničke zajednice bave jer gotovo se sa sigurnošću može tvrditi da će se i u budućnosti baviti onim područjima rada kojima se bave i sada. Osnovni je problem u tom što njihovo djelovanje ne smije ostati samo na razini ljudske logike, dokraja protumačivo i argumentirano naravnim razlozima, mora imati u sebi nešto neprotumačivo, nešto što izmiče strukturi ljudskih silogizama, nešto nadnaravno, čudesno.⁶¹ To nadnaravno i čudesno, često se ne krije u poslovima koje redovnice obavljaju nego u samom postojanju i svjedočanstvu posvećenoga života kao takvoga. I kad ništa ne bi radile u župi, redovnice bi samim tim što su redovnice, što mole i trpe⁶², bile velik eshatološki znak suvremenom čovjeku. Bile bi 'ikone onostranosti'. Jesu li suvremenim župama potrebne takve ikone?!⁶³

⁶⁰ Usp. SINODA BISKUPA, *Posvećeni život i njegova zadaća u Crkvi i u svijetu*, br. 41. U slučaju Milosrdnih sestara sv. Križa može se reći da je ta komplementarnost s vjernicima laicima tek u povojima. Razvijeniji oblik rada postoji tek u nekoliko zajednica, dok u ostalima još uvijek nije zaživio.

⁶¹ Usp. Š. MARASOVIĆ, Redovništvo budućnosti, u: *Crkva u svijetu*, 29(1994.)4, str. 356.

⁶² Glavna svrha dolaska sestara na župe jest »da sestre, žrtvama i molitvom pomognu svećenicima u njihovu pastoralnom radu«. (s. K. VIDOVIĆ, Potreba vremena – volja Božja. Nešto o sestrama sv. Križa, u: *Effatha. Bilten za redovnice* 6(1974.)4, str. 10.).

⁶³ Usp. C. GARIBALDI ROGERS, *Habits of Change. An Oral History of American Nuns*, Oxford University Press, New York, 2011., str. 301.

Zaključak

Eklezijalna dimenzija posvećenoga života poziva redovničke zajednice da prema svojim mogućnostima i u skladu s vlastitom karizmom daju doprinos u životu krajevne Crkve. Na prethodnim stranicama imali smo prilike vidjeti kako to čini Družba Milosrdnih sestara svetoga Križa. Iako župni pastoral nije bio dio njihova početnog apostolata, sestre su se sredinom 20. stoljeća, stjecajem društveno-političkih okolnosti, uključile u župni rad. Vođene idejom utemeljitelja Družbe, o. Teodozija Florentinija: »Potreba vremena jest volja Božja.«, svojim djelovanjem pokušavale su, a i danas to čine, adekvatno odgovoriti na znakove vremena, ostajući vjerne vlastitoj karizmi.

Rad s obiteljima, mladima i tzv. 'posebnim' skupinama (prosvjetni djelatnici, intelektualci, volonteri, osobe s invaliditetom, rastavljeni, siromašni, stariji, bolesni...) jesu žarišne točke suvremenoga pastoralala, a ujedno i prioritete sestarskoga apostolata. Koliko se i u kojoj župi ti prioritete uzimaju u obzir i odjelotvoruju, ovisi o sestrama i o ostalim župnim suradnicima, ali ponajviše ovisi o župniku. Ukoliko župnik pokaže otvorenost i prepozna da su redovnice po svom pozivu, poslanju i identitetu idealne za to da svoje talente, vrijeme i snagu stave u službu Kraljevstva Božjega, odgovarajući na aktualne potrebe mjesne Crkve, tada je apostolat obostrano plodan: događa se procvat i karizme, i župe.

Tema o ulozi redovnica u župnom pastoralu ovim je radom samo 'načeta'. Za očekivati je, a to bi bilo i hvalevrijedno, da će se netko više i dublje pozabaviti fenomenom djelovanja ženskoga redovništva na župama. Tema to zaslužuje već i poradi toga što su ženske redovničke zajednice, među njima i Milosrdne sestre sv. Križa, po svojim molitvama, svjedočenju, trpljenju i radu, u župni pastoral ugradile zaista velik doprinos.

WOMEN RELIGIOUS IN THE PASTORAL OF CONTEMPORARY PARISH EXAMPLE OF THE SISTERS OF MERCY OF THE HOLY CROSS

*Jasna s. Krista Mijatović**

Summary

The author starts his deliberation on women religious in the pastoral of contemporary parishes with the ecclesiality of consecrated life from which stems the imperative of the integration of religious apostolate into the mission of the local Church. Further examination focuses on the parish work of the Sisters of Mercy of the Holy Cross. In order to better understand the current situation, we are first given a short description of the beginning of their work in parishes. In comparing past and present circumstances, one can see the steps that have been taken in leaving and taking over some activities in parishes. The priorities of the apostolate of the Holy Cross Sisters, which are at the same time neuralgic points of parish pastoral in the present circumstances of the Church and the society, are selected as parameters for the data on the Sisters' activities in contemporary parishes. The data is completed with exemplary overview of the situation in three parishes. During the analysis of the obtained data there is no discussion on which model of the parish would be the most suitable for the present time. Instead, the focus is on how much are the defined priorities put into practice. In the end we are presented with several guidelines for the religious share in the parish pastoral in the future, where in examining the activities of women religious through the prism of the complexity of cooperation with the parish priest and the laity, the primacy is given to the apostolate of witness of the consecrated life itself.

Keywords: *women religious, charisma, apostolate, Sisters of Mercy of the Holy Cross, parish pastoral*

* Lic. theol. Jasna s. Krista Mijatović, Convent of the Sisters of Mercy of the Holy Cross, Kralja Tomislava 22, 31400 Đakovo, Croatia, kristamijatovic@gmail.com